

**ХАРКІВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ»**

ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕС-УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор

з навчально-методичної роботи та ІД

____ Михайльова К. Г.

«11» червня 2024 р.



ПРОГРАМА

**КВАЛІФІКАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСНОГО ІСПИТУ ЗА ФАХОМ
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 051 «ЕКОНОМІКА»
ОПП «БІЗНЕС-ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»**

Харків
2024

Програма кваліфікаційного комплексного іспиту за фахом зі спеціальності 051 «Економіка» освітньої програми «Бізнес-економіка та її правове забезпечення» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Розробники:

Рубан Л.О., к.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки і права Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»

Іванова О.А., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки і права, проректор з науково-дослідної роботи Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»

Програма затверджена на засіданні кафедри економіки та права

Протокол від 03 червня 2024 року № 11

Завідувач кафедри економіки та права

3 червня 2024 року

(Рубан Л. О.)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. Мета та завдання кваліфікаційного комплексного іспиту за фахом	5
2. Організація та порядок проведення кваліфікаційного комплексного іспиту за фа- хом	6
3. Критерії оцінювання.....	8
4. Зміст кваліфікаційного комплексного іспиту за фахом.....	12
5. Рекомендована література.....	36

ВСТУП

Кваліфікаційний комплексний іспит за фахом передбачає визначення рівня якості підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 051 «Економіка», освітньої програми «Бізнес-економіка та її правове забезпечення».

Кваліфікаційний комплексний іспит за фахом є останнім етапом оцінки рівня підготовки бакалаврів і включає комплексну перевірку отриманих програмних результатів навчання, проводиться у восьмому семестрі.

Кваліфікаційний іспит має на меті оцінити загальний рівень засвоєння здобувачами матеріалу, який вони вивчали впродовж усього періоду бакалаврської підготовки. Це крок у підтвердженні їх кваліфікації та підготовки до професійної діяльності. Він забезпечує об'єктивну оцінку здобувачів та дозволяє визначити, наскільки вони засвоїли ключові поняття, навички та теоретичні аспекти своєї спеціальності.

Цей етап є важливою складовою бакалаврської програми, оскільки він дає можливість переконатися, що здобувачі досягли необхідного рівня підготовки та готові здійснювати професійну діяльність у своїй обраній галузі знань.

Завдання для проведення кваліфікаційного іспиту розроблено відповідно до основних освітніх компонент ОП.

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ

Метою комплексного кваліфікаційного іспиту є перевірка рівня засвоєння знань здобувачами зі спеціальності, а саме оцінка розуміння теоретичних основ та практики економічних процесів та оцінка здатності самостійно аналізувати складні явища та процеси соціально-економічного та економічного міжнародного розвитку.

Завдання комплексного кваліфікаційного іспиту зі спеціальності 051 Економіка - оцінка набутих компетентностей та досягнення програмних результатів навчання здобувачів вищої освіти за рівнем підготовки – перший (бакалаврський), а саме:

1. Програмні компетентності
ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ЗК2. Здатність зберігати моральні, культурні, наукові цінності та примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. ЗК3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. ЗК6. Здатність спілкуватися іноземною мовою. ЗК7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. ЗК8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК9. Здатність до адаптації та дій в новій ситуації. ЗК10. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК11. Здатність приймати обґрунтовані рішення. ЗК12. Навички міжособистісної взаємодії. ЗК13. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. ЗК14. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності
СК1. Здатність виявляти знання та розуміння проблем предметної області, основ функціонування сучасної економіки на мікро-, мезо-, макро- та міжнародному рівнях. СК2. Здатність здійснювати професійну діяльність у відповідності з чинними нормативними та правовими актами. СК3. Розуміння особливостей провідних наукових шкіл та напрямів економічної науки. СК4. Здатність пояснювати економічні та соціальні процеси і явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати. СК5. Розуміння особливостей сучасної світової та національної економіки, їх інституційної структури, обґрунтування напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави. СК6. Здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач. СК7. Здатність застосовувати комп'ютерні технології та програмне забезпечення з обробки даних для вирішення економічних завдань, аналізу інформації та підготовки аналітичних звітів. СК8. Здатність аналізувати та розв'язувати завдання у сфері економічних та соціально-трудових відносин. СК9. Здатність прогнозувати на основі стандартних теоретичних та економетричних моделей соціально-економічні процеси. СК10. Здатність використовувати сучасні джерела економічної, соціальної, управлінської, облікової інформації для складання службових документів та аналітичних звітів. СК11. Здатність обґрунтовувати економічні рішення на основі розуміння закономірностей економічних систем і процесів та із застосуванням сучасного методичного інструментарію. СК12. Здатність самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення. СК13. Здатність проводити економічний аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, оцінку їх конкурентоспроможності. СК14. Здатність поглиблено аналізувати проблеми і явища в одній або декількох професійних сферах з врахуванням економічних ризиків та можливих соціально-економічних наслідків.
2. Програмні результати навчання
Асоціювати себе як члена громадянського суспільства, наукової спільноти, визнавати верховенство права, зокрема у професійній діяльності, розуміти і вміти користуватися власними правами і свободами, виявляти повагу до прав і свобод інших осіб, зокрема, членів колективу.
Відтворювати моральні, культурні, наукові цінності, примножувати досягнення суспільства в соціально-економічній сфері, пропагувати ведення здорового способу життя.
Знати та використовувати економічну термінологію, пояснювати базові концепції мікро- та макроекономіки.
Розуміти принципи економічної науки, особливості функціонування економічних систем.
Застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади).
Використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у сфері економічної діяльності.
Пояснювати моделі соціально-економічних явищ з погляду фундаментальних принципів і знань на основі розуміння основних напрямів розвитку економічної науки.
Застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач.
Усвідомлювати основні особливості сучасної світової та національної економіки, інституційної структури, напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави.
Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники які характеризують результативність їх діяльності.
Вміти аналізувати процеси державного та ринкового регулювання соціально-економічних і трудових відносин.
Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально-економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники.
Визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку.
Демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні.
Вміти використовувати дані, надавати аргументацію, критично оцінювати логіку та формувати висновки з наукових та аналітичних текстів з економіки.
Виконувати міждисциплінарний аналіз соціально-економічних явищ і проблем в одній або декількох професійних сферах з врахуванням ризиків та можливих соціально-економічних наслідків.
Використовувати нормативні та правові акти, що регламентують професійну діяльність.
Використовувати інформаційні та комунікаційні технології для вирішення соціально-економічних завдань, підготовки та представлення аналітичних звітів.
Оволодіти навичками усної та письмової професійної комунікації державною та іноземною мовами.
Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик економічних систем різного рівня, а також особливостей поведінки їх суб'єктів.
Демонструвати гнучкість та адаптивність у нових ситуаціях, у роботі із новими об'єктами, та у невизначених умовах.
Показувати навички самостійної роботи, демонструвати критичне, креативне, самокритичне мислення.
Демонструвати здатність діяти соціально відповідально та свідомо на основі етичних принципів, цінувати та поважати культурне різноманіття, індивідуальні відмінності людей.
Демонструвати здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності

Напередодні екзамену проводяться установчі консультації, у тому числі щодо розв'язання практичних завдань. За день до проведення ККІ проводиться консультація, на якій здобувачі знайомляться з порядком проведення іспиту та критеріями оцінювання.

2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ ІСПИТУ

Комплексний кваліфікаційний іспит (ККІ) проводиться на 4 курсі у 8 семестрі. До ККІ допускаються здобувачі, які виконали навчальний план у повному обсязі.

Кожен здобувач отримує комплексне завдання, яке містить теоретичну (тестові питання та теоретичні питання з розгорнутою відповіддю) і практичну (задача) частини.

Під час проведення іспиту здобувач проходить тести, отримує білет та має 20 хвилин для підготовки відповіді та розв'язання задачі. У випадку виникнення питань організаційного характеру під час проведення іспиту здобувач має право звернутися до Екзаменаційної комісії.

Перевірка екзаменаційних робіт здійснюється членами Екзаменаційної комісії (ЕК) при безпосередній участі Голови ЕК. Відповіді на тести надаються автоматично програмою, результат фіксується, рішення завдань – повинно містити не лише розрахунки, а й пояснення та висновки до них.

Після закінчення складання ККІ усією групою, Екзаменаційна комісія підсумовує загальний бал по кожному здобувачу відповідно до шкали оцінювання, що діє у ХГУ «НУА». Результати іспиту (оцінки, спостереження, зауваження, виділення кращих відповідей, побажання і т. д.) проголошує Голова екзаменаційної комісії.

У разі незгоди з результатами ККІ, здобувач має право звернутися з письмовою заявою до Голови ЕК.

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання повинні відповідати та обґрунтувати набуття програмних результатів навчання (ПРН).

Оцінювання комплексного кваліфікаційного іспиту (ККІ) відбувається за 100 бальною шкалою відповідно до системи ECTS. Тобто загальна кількість балів, яку може отримати здобувач за усіма видами завдань складає 100 балів. Кожна складова ККІ оцінюється окремо.

Теоретична частина (тести та теоретичне питання) оцінюється максимально у 70 балів (розуміння сутності питання та вільне володіння економічною термінологією, розуміння причинно-наслідкових зв'язків економічних процесів, орієнтування в макроекономічних та мікроекономічних моделях та економічних школах, розуміння економічних категорій та специфіки міжнародної економіки. Припускаються незначні погрішності, які не суттєво впливають на повноту та змістовність відповіді.

Практична частина (задача) оцінюється максимально у 30 балів. Розв'язання задачі передбачає чітке, логічне послідовне викладання розрахунків, з наведенням формул, отримання правильного результату та надання змістовного висновку.

Загальна оцінка за ККІ виставляється як сума накопичених балів за всі форми робіт виконаних здобувачем впродовж іспиту.

№ п/п	Види робіт
1.	Вага оцінки тестових завдань -35 % (вага у загальній оцінці)
2.	Вага оцінки теоретичних питань - 35 % (вага у загальній оцінці)
3.	Вага оцінки практичної частини - 30 % (вага у загальній оцінці)

Оцінка «відмінно»: 90–100 балів (за шкалою ХГУ «НУА») виставляється за повну, глибоку, всебічну відповідь. Здобувач вільно володіє термінологією, засвоїв теоретичні поняття, уміє їх застосовувати на практиці, орієнтується в сучасних змінах по даній тематиці. Здобувач демонструє високу здатність виявляти знання та розуміння проблем предметної області, основ функціонування сучасної економіки на різних рівнях; розуміння особливостей провідних наукових шкіл та напрямів економічної науки; здатність пояснювати економічні та соціальні процеси явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати; здатність добре ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально-економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники.

Оцінка «дуже добре»: 70–89 балів (за шкалою ХГУ «НУА») ставиться за повне засвоєння програмного матеріалу та наявне вміння орієнтуватися в ньому, усвідомлене застосування знань для розв'язання практичних задач. Здобувач демонструє високу здатність виявляти знання та розуміння проблем предметної області, основ функціонування сучасної економіки на різних рівнях; розуміння особливостей провідних наукових шкіл та напрямів економічної науки; здатність пояснювати економічні та соціальні процеси явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати; здатність добре ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально-економічних даних, зби-

рати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники. Допускаються незначні арифметичні помилки (тобто методичний підхід до вирішення задачі є вірним, але припущені неточності у розрахунках певних показників).

Оцінка «задовільно»: 50–69 балів (за шкалою ХГУ «НУА») ставиться за неповне висвітлення змісту теоретичних питань та недостатнє вміння застосовувати теоретичні знання для розв'язання практичних задач. Здобувач демонструє достатню здатність виявляти знання та розуміння проблем предметної області, основ функціонування сучасної економіки на різних рівнях; розуміння особливостей провідних наукових шкіл та напрямів економічної науки; здатність пояснювати економічні та соціальні процеси явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати; здатність добре ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально-економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники. Оцінка «задовільно» ставиться за умови, якщо завдання в основному виконане та мету завдання досягнуто, а здобувач при відповіді продемонстрував розуміння основних положень та матеріалу курсу.

Оцінка «незадовільно»: 0-49 (за шкалою ХГУ «НУА») ставиться за не опанування програмного матеріалу, невміння виконувати практичні завдання, розв'язувати задачі або за невиконання завдання в цілому. Здобувач не здатен продемонструвати знання та розуміння проблем предметної області, основ функціонування сучасної економіки на різних рівнях; має місце нерозуміння особливостей провідних наукових шкіл та напрямів економічної науки; присутня фрагментарна здатність пояснювати економічні та соціальні процеси явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати; має місце також фрагментарна здатність ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально-економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники. Не одне з завдання ККІ не виконано повністю, а представлені результати є низькими.

4. ПРИКЛАД КОМПЛЕКСНОГО АТЕСТАЦІЙНОГО ЗАДАННЯ (ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТУ)

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

I. Теоретична частина

1.1 Тестові завдання (комп'ютерне тестування)

1.2 Теоретичні питання з розгорнутою відповіддю:

1.2.2 Основні виробничі фонди: поняття та класифікація, ознаки.

1.2.3 Форми міжнародних економічних відносин: стисла характеристика.

II. Практична частина

Розв'язати задачу

Дані про показники експортних операцій умовної країни представлені в таблиці 1.

Таблиця 1. Показники експортних операцій

Показники	Одиниця виміру	Умовні позначення	Базисний рік	Звітний рік
Валютна виручка за реалізовану експортну продукцію	млрд. грн.	ВЕ	29,7	33,5
Внутрішня вартість експортної продукції	млрд. грн.	СЕ	25,2	28,6
Середні залишки оборотних коштів для виробництва експортної продукції	млрд. грн.	ОСЕ	3,1	3,8

Визначити:

1) оборотність коштів, вкладених в експорт;

2) коефіцієнт віддачі коштів, вкладених в експортну продукцію.

Зробити висновки.

5. ЗМІСТ КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ

Блок 1.

Суспільство і економіка. Предмет, цілі і завдання економічної теорії. Визначення предмета економічної теорії. Мікро-, макро-, мега- економіка. Структура курсу економічної теорії. Методологія економічної науки. Методи пізнання економічних процесів. Історичні школи економічної теорії. Сучасні напрямки економічної думки. Розвиток економічної думки в Україні.

Суспільне виробництво і його структура. Взаємозв'язок розвитку потреб і напрямків розвитку виробництва. Структура суспільного виробництва. Фактори виробництва. Крива виробничих можливостей. Альтернативна вартість. Проблеми оптимальної комбінації, взаємозамінності та ефективного використання факторів виробництва. Продукт виробництва. Необхідний і додатковий продукт.

Фактори та ресурси виробництва. Тенденції розвитку сучасного виробництва. Тенденція концентрації. Монополізація. Вертикальна інтеграція. Тенденція децентралізації. Малий бізнес. Вертикальна дезінтеграція. Диверсифікація. Екстенсивний та інтенсивний тип розвитку. Піраміда Маслоу. Абсолютна та відносна обмеженість ресурсів. Крива виробничих можливостей як економічна модель вибору в умовах обмеженості ресурсів.

Поняття товарного господарства. Умови перетворення натурального виробництва в товарне. Товар і його властивості; споживча вартість і вартість. Суспільний характер праці. Значення і проблеми поділу праці. Кооперація та інтеграція. Розвиток форм товарообігу. Грошова форма вартості. Гроші та їх еволюція. Сутність грошей, їх види та функції. Закони товарно-грошового обігу. Поняття грошової системи. Еволюція грошових відносин і поява нових видів платіжних засобів. Ефективність функціонування грошової системи країни.

Економічні та соціальні умови формування та становлення ринку. Еволюція теоретичних поглядів на формування ринку.

Модель кругообігу доходів, ресурсів і товарів. Функції ринку. Необхідність державного регулювання економіки. Зовнішні ефекти, суспільне благо. Структура ринку, види ринків та їх класифікація. Традиційна, адміністративно-командна, ринкова та змішана економіка.

Ринковий механізм як взаємодія і взаємозв'язок елементів ринку: попиту, пропозиції та ціни. Кон'юнктура ринку. Поняття попиту і пропозиції. Закон і функція попиту. Вплив цінових і нецінових факторів на попит. Пропозиції та фактори його визначають.

Функція пропозиції, її графічне зображення. Детермінанти пропозиції. Ринкова рівновага і ціна рівноваги.

Теорії споживчої поведінки. Раціональний споживчий вибір. Концепція еластичності. Коефіцієнт еластичності і його можливі значення. Вплив еластичності попиту на поведінку виробників. Еластичність попиту та пропозиції. Фірма як основна структурна одиниця бізнесу.

Витрати виробництва і необхідність їх мінімізації. Сутність і структура витрат. Класифікація витрат в сучасній економічній діяльності. Бухгалтерська та економічний прибуток. Нормальна прибуток і її трактування. Стратегії ціноутворення та визначення цін з використанням різних методик.

Актори виробництва: їх комбінування і взаємозамінність. Формування попиту на виробничі ресурси і фактори, що його визначають. Трактування сутності капіталу. Основний і оборотний капітал. Амортизація. Відсоток на капітал і суть процесу дисконтування. Ринок праці. Теорії та форми заробітної плати. Земля як фактор виробництва. Теорія ренти та її види.

Макроекономіка: об'єкт дослідження, основні проблеми, зв'язок з мікроекономікою. Суспільне відтворення як основа існування національної економіки. Показники національного виробництва, система національних рахунків. Вимірювання обсягів національного виробництва: ВВП і ВВП. Варіанти розрахунку ВВП. Показники використання валового внутрішнього продукту. Необхідність переходу України до світових стандартів статистики та обліку.

Стратегія держави в сфері розподілу доходів. Поняття доходів. Економічна природа доходів. Трансферти. Функціональний і вертикальний розподіл доходів. Крива Лоренца. Диференціація доходів. Коефіцієнт Джині. Децильний коефіцієнт. Номінальні та реальні доходи. Особистий розташовуваний доход. Споживання і зберігання доходів.

Три групи споживання доходів. Закон Енгеля. Якість життя. Зберігання доходів. Фактори зберігання доходів. Прибуток банку. Фактори інвестицій. Значення зберігання для економічного розвитку.

Економічне зростання як узагальнюючий результат функціонування національної економіки. Способи вимірювання економічного зростання. Джерела і витрати економічного зростання, можливі негативні наслідки. Завдання забезпечення рівноваги зростання ВВП і цін. Циклічність економічного розвитку та її причини. Фази економічного циклу.

Макроекономічна рівновага і способи його забезпечення. Концепції зайнятості населення. Рівень зайнятості трудових ресурсів. Безробіття як прояв макроекономічної нестабільності та її види. Економічні та соціальні витрати безробіття. Закон Оукена. Інфляція і дефляція - результат різких змін купівельної спроможності грошей. Інфляція, її причини, види і вимір. Соціально - економічні наслідки інфляції. Крива Філіпса та стагфляція. Антиінфляційна політика.

Гроші і грошова маса. Компоненти грошової маси. Елементи грошової системи. Макроекономічна рівновага на грошовому ринку. Попит і пропозиція грошей, їх залежність від економічної кон'юнктури. Грошово-кредитна система, її функції та структура. Банківська система, спеціальні кредитні установи. Національний банк та його функції та інструменти регулювання грошового обігу.

Фінанси суспільства, сутність і роль в забезпеченні економічного зростання. Суб'єкти фінансових відносин. Фінансова система і держбюджет. Бюджетний дефіцит.

Податки як економічна база та інструмент фінансової політики держави. Типізація податків. Крива Лаффера. Фіскальна політика держави та її роль у державному регулюванні економічних процесів. Бюджетний дефіцит і державний борг. Внутрішній і зовнішній державний борг.

Поняття світового господарства. Міжнародний поділ праці як об'єктивна основа становлення і розвитку світового господарства. Міжнародна міграція робочої сили і капіталу. Міжнародна торгівля. Типи зовнішньоторговельної політики. Інтеграційні процеси у світовій економіці. Міжнародні економічні організації.

Причини виникнення, сутність і класифікація глобальних проблем. Глобалізація світової економіки. Глобальні проблеми і шляхи їх розв'язання. Небезпека глобальних проблем. Міжнародне співробітництво в розв'язанні глобальних проблем та розвитку світового господарства. Джерела подолання глобальних проблем.

Контрольні питання

1. Економічна теорія як наукова засада економічної політики.
2. Становлення та еволюція економічної теорії.
3. Товарне виробництво, його сутність і закони.

4. Економічна теорія товару та грошей.
5. Еволюція відносин власності.
6. Власність як економічна категорія.
7. Відносини власності в ринковій економіці.
8. Поняття власності. Типи, форми і види власності.
9. Трансформація форм власності в Україні.
10. Відтворення та економічне зростання.
11. Ринок і закони його функціонування.
13. Види взаємодії суб'єктів ринку: конкуренція та монополія.
14. Підприємство в системі економічних відносин.
15. Сутність, форми та сучасні особливості підприємницької діяльності.
12. Капітал і наймана праця.
13. Рентні відносини в аграрній сфері. Диференційна і абсолютна рента.
14. Закони, структура і механізм функціонування ринкової економіки.
15. Підприємництво як форма діяльності в умовах ринкової економіки.
16. Ринок робочої сили і проблема зайнятості.
17. Зайнятість, відтворення робочої сили та їх державне регулювання.
18. Доходи від власності.
19. Управління в ринковій економіці.
20. Сутність, структура і механізм функціонування фінансів.
21. Державні фінанси та бюджет.
22. Кредитно-банківська система.
23. Інфляція як макроекономічне явище.
24. Прогнозування і планування економіки в умовах ринкових відносин.
25. Державне регулювання ринкової економіки.
26. Економічне зростання та його чинники. Економічні цикли.
27. Форми суспільного продукту в процесі відтворення.
28. Міжнародна торгівля. Типи зовнішньоторговельної політики.
29. Глобалізація світової економіки.

Блок 2.

Місце мікроекономіки в системі економічної науки, її роль у формуванні методологічної, термінологічної та інструментальної баз прикладної економіки.

Предмет мікроекономіки – вивчення поведінки окремих економічних суб'єктів (фірм, домашніх господарств) ринкової економіки, цін, обсягів продукції на окремих ринках, факторів, що впливають на зміни попиту та пропозиції окремих товарів; виявлення в поведінці окремих індивідів спонукальних мотивів розподілу ресурсів для досягнення альтернативних цілей.

Методологічні принципи і методи мікроекономічного аналізу (граничний аналіз, функціональний аналіз, рівноважний підхід; ідеальне моделювання, оптимізаційні і рівноважні моделі; економічний експеримент).

Корисність в економічній теорії та проблема її виміру. Зв'язок корисності блага з його рідкістю. Парадокс води і алмазів. Припущення в економічній теорії стосовно поведінки споживача. Фактори, що визначають вибір споживача на ринку товарів і

послуг. Функції корисності, їх види. Маржиналістська концепція економічного аналізу. Процес споживання та динаміка зміни сукупної та граничної користі. Перший і другий закони Госсена. Рівновага споживача з кардиналістських позицій.

Криві байдужості як спеціальний інструмент мікроаналізу. Властивості кривих байдужості. Форми кривих байдужості (для абсолютних замінників; для товарів, які жорстко взаємодоповнюються; для товарів, що є неповними замінниками та ін.). Гранична норма заміщення. Зміна граничної корисності при русі по кривій байдужості.

Загальна умова рівноваги споживача. Реакція споживача на зміну ціни на благо. Лінія «ціна-споживання». Крива індивідуального попиту. Крива ринкового попиту на конкретне благо.

Реакція споживача на зміну доходу. Лінія «дохід-споживання». Типи кривих «дохід-споживання» залежно від якості товарів (для нормальних товарів, для товарів нижчої якості). Крива рівня життя. Криві Енгеля. Закон Енгеля.

Загальний ефект від зміни ціни на благо. Ефект заміщення та ефект доходу. Дія ефекту доходу і ефекту заміщення для нормальних товарів, для товарів нижчої якості, для товарів Гіффена.

Попит та закон попиту. Криві індивідуального та ринкового попиту. Функція попиту. Нецінові чинники попиту (доходи споживачів, ціни на товари-субститути, ціни на товари-комплементи, місткість ринку, смаки і уподобання, сподівання щодо майбутніх економічних умов, особливі фактори (погода та ін.)). Зміна обсягу попиту і зміна попиту в цілому.

Пропозиція та закон пропозиції. Криві індивідуальної та ринкової пропозиції. Функція пропозиції. Зміна обсягу пропозиції і зміна пропозиції в цілому.

Взаємодія попиту та пропозиції. Ринкова рівновага. Рівноважні ціна та обсяг. Вплив на рівновагу через зміни умов оподаткування. Умови сталої рівноваги за Л. Вальрасом і А. Маршаллом. Використання моделі павутини для аналізу динамічної рівноваги.

Поняття і цільова функція фірми. Економічна природа фірми. Неокласичний і неоінституційний підходи до визначення фірми. Функціональна роль фірми як економічного агента в моделі кругообігу. Основні типи фірм у ринковій економіці. Суть трансакційних витрат. Тривалість періоду, на який поширюється рішення фірми. Ключові моменти аналізу поведінки фірми. Сутність і основні риси підприємництва. Умови розвитку підприємницької діяльності. Організаційно-правові форми підприємств в сучасній Україні, їх характеристика.

Причини виникнення підприємств державного сектора, основні їх риси і функції, які вони виконують в економіці.

Теорія виробництва. Фактори виробництва. Умови виробництва товарів та послуг. Технологія і виробнича функція. Технічна і економічна ефективність. Поняття і параметри виробничої функції. Властивості виробничої функції. Взаємозаміна виробничих факторів. Гранична норма технологічного заміщення. Види виробничих функцій (функція Коба-Дугласа, функція Леонтьєва, функція з повним заміщенням факторів виробництва).

Довгостроковий і короткостроковий періоди: визначення понять. Сукупний, середній і граничний продукти виробництва. Закон спадної граничної продуктивності змінного фактора виробництва (закон убиваючої віддачі). Ефект масштабу.

Умова мінімізації витрат виробництва фіксованого обсягу продукції. Оптимум виробника. Лінія росту фірми (ізокліналь).

Економічний та бухгалтерський підходи до оцінки діяльності фірми. Концепція витрат в економічній теорії (альтернативні витрати). Основні види витрат виробництва (постійні, змінні, сукупні, граничні витрати). Основні види постійних витрат. Основні види змінних витрат. Визначення середніх витрат виробництва. Визначення граничних витрат виробництва. Витрати фірми в короткостроковому періоді. Крива граничного доходу MR конкурентної фірми. Правило найменших витрат. Витрати фірми на довгострокових інтервалах.

Умови формування ринку досконалої конкуренції. Відмінності між підприємською і конкурентною фірмами. Мета діяльності конкурентної фірми.

Попит на продукцію конкурентної фірми. Граничний дохід конкурентної фірми. Пропозиція конкурентної фірми. Ринкова пропозиція і її детермінанти (кількість фірм у галузі; середній розмір фірми; ціни змінних ресурсів, що використовуються фірмами; технологія). Рівновага на ринку досконалої конкуренції. Пропозиція фірми в довгостроковому періоді. Рівновага галузі. Парадокс прибутку.

Характерні ознаки монопольного ринку та монопольної фірми. Бар'єри входу в галузь і виходу з неї. Різновиди монополій (чиста, природна, проста, закрита, відкрита адміністративна). Попит на продукт монопольної фірми. Попит, сукупний дохід, граничний дохід в умовах простої монополії. Показники монопольної влади (індекс Лернера, індекс Герфіндаля-Хіршмана, питома вага фірми на ринку та ін.). Антимонopolна політика, обмеження монопольної влади.

Загальні риси олігополістичних ринків. Причини виникнення олігопорлістичних структур. Особливості організації олігополістичного ринку. Кооперативні та некооперативні моделі поведінки олігополістів. Цінові війни. Ознаки і поширення монополістичної конкуренції. Визначення галузі. Короткострокова та довгострокова рівновага фірми при монополістичній конкуренції. Нецінова конкуренція. Витрати нецінової конкуренції (витрати, пов'язані з поліпшенням якості існуючих або з розробкою нових товарів; витрати реалізації). Фактори, що впливають на рекламний бюджет.

Мікроекономічний аналіз ринків факторів виробництва. Фактори виробництва (праця, капітал, земля, підприємницькі здібності, інформація). Функції ринків факторів виробництва. Досконало конкурентний і недосконало конкурентний ринки факторів виробництва. Граничний продукт, гранична доходність ресурсу. Мінімізація витрат фірмою. Попит на фактори виробництва. Еластичність попиту на фактори виробництва. Пропозиція факторів виробництва. Крива пропозиції факторів виробництва в умовах досконалої і недосконалої конкуренції. Рівновага ринку факторів виробництва в умовах недосконалої конкуренції.

Ринок праці: пропозиція праці (сутність індивідуальної і ринкової пропозиції послуг праці); рівновага на ринку праці; недосконала конкуренція та державне регулювання ринку праці. Ринок землі: пропозиція і попит на землю; рівновага. Гранична доходність землі як економічного ресурсу. Ринки капіталу: капітал та інвестиції.

Індивідуальний і суспільний добробут: індивідуальний добробут, корисність і надлишок споживача; суспільний добробут і соціальний вибір; добробут, багатство і доходи. Проблеми розподілу доходів. Часткова та загальна рівновага. Діаграма Еджворта. Ефективність виробництва. Форми прояву неспроможності ринку. Обмін та ефективність розподілу. Економічна теорія добробуту. Вимірювання нерівності і бідності.

Правові передумови для ринкових суб'єктів. Інституціональна природа сучасної фірми. Недосконалість ринку: теоретичне обґрунтування державного втручання в економіку. Економічні функції держави. Позаринкові зовнішні ефекти. Позитивні і негативні зовнішні ефекти. Інструменти вирішення проблеми позитивних та усунення негативних зовнішніх ефектів: коригуючи податки і субсидії. Зовнішні ефекти і права власності. Суть та значення теореми Коуза. Чисті суспільні, приватні та змішані блага. Теорія суспільного вибору.

Контрольні питання

1. Значення мікроекономіки в системі економічних знань.
2. Предмет економічної теорії. Генезис і розвиток.
3. Економічна теорія прав власності.
4. Мікроекономічне благо, його ознаки, властивості і атрибути.
5. Суспільні блага, їх цінність і ціна.
6. Економічні системи: основні ступені розвитку і сучасність.
7. Крива виробничих можливостей.
8. Принцип альтернативності в мікроекономіці.
9. Моделі кругообігу в різних економічних теоріях.
10. Внесок А.Маршала в розвиток теорії ринкового господарства.
11. Теорія поведінки споживача: загальні положення.
12. Корисність: суть, види, властивості.
13. Кардиналістська теорія корисності. Умови рівноваги.
14. Ординалістська теорія корисності. Оптимум споживача.
15. Теорія граничної корисності.
16. Австрійська економічна школа і її внесок в розвиток теорії граничної корисності.
17. Ефекти споживчого попиту.
18. Попит і пропозиція. Чинники попиту і пропозиції.
19. Взаємодія попиту і пропозиції. Ринкова рівновага.
20. Ефекти оподаткування в мікроекономіці.
21. Концепція еластичності попиту і еластичності пропозиції.
22. Практичне застосування теорії еластичності.
23. Теорія виробництва економічних благ.
24. Технологія і виробнича функція. Моделі виробничої функції.
25. Економічна природа фірми. Основні форми ділових підприємств.
26. Витрати виробництва: суть, структура, проблема мінімізації.
27. Граничний продукт і граничні витрати.
28. Економічна природа прибутку фірми: його види і принцип максимізації.
29. Рівновага фірми в короткостроковому періоді, типи фірм.

30. Рівновага фірми в довгостроковому періоді.
31. Класифікація ринкових структур.
32. Механізм функціонування ринку в умовах досконалої конкуренції.
33. Механізм функціонування ринку в умовах монополії.
34. Монополістична конкуренція: суть, визначення ціни і обсягів виробництва.
35. Ринок суспільних благ: попит на суспільне благо, ефективний обсяг виробництва.

Блок 3.

Макроекономіка як розділ економічної науки. Суть макроекономічного аналізу. Відмінність між мікро- та макроекономічним аналізом. Нормативна та позитивна макроекономіка. Основні макроекономічні проблеми. Функції макроекономіки. Методологія макроекономічного аналізу. Макроекономічний аналіз *ex post* та *ex ante*. Макроекономічні моделі та їх різновиди.

Система національних рахунків та історія її створення. Елементи системи національних рахунків. Основні макроекономічні показники. Валовий внутрішній продукт (ВВП). Валовий національний дохід (ВНД). Чисті доходи чинників (ЧДЧ). Принципи обліку ВВП. Індекс споживчих цін (ІСЦ). Дефлятор ВВП (індекс Пааше). Темп (рівень) інфляції. Темп зміни вартості життя. «Ідеальний» індекс Фішера. Співвідношення показників у системі національних рахунків. Чистий внутрішній продукт (ЧВП). Чистий національний дохід (ЧНД). Валовий кінцевий дохід (ВКД). Чистий кінцевий дохід (ЧКД). Матеріальні та нематеріальні елементи національного багатства.

Кругообіг продукту, витрат і доходів. Двосекторна схема кругообігу продукту, витрат і доходів. Повна (чотирьохсекторна) схема кругообігу продукту, витрат і доходів. Основна макроекономічна тотожність. Сукупний попит та його структура. Закон сукупного попиту. Крива сукупного попиту. Цінові чинники сукупного попиту. Нецінові чинники сукупного попиту. Сукупна пропозиція та її структура. Закон сукупної пропозиції. Відрізки кривої сукупної пропозиції: кейнсіанський, висхідний, класичний. Цінові чинники сукупної пропозиції. Нецінові чинники сукупної пропозиції. Взаємодія сукупного попиту і сукупної пропозиції. Встановлення рівноважного рівня цін і рівноважного об'єму національного виробництва. Рівновага в моделі *AD-AS*. Шоки в сукупному попиті і в сукупній пропозиції.

Ринок праці та його складові. Функції ринку праці. Особливості ринку праці. Попит на працю і чинники, що його визначають. Чинники пропозиції праці. Крива попиту на працю в неокласичній концепції. Номінальна і реальна заробітна платня. Крива пропозиції праці в неокласичній концепції. Рівновага на ринку праці з погляду неокласичного підходу. Кейнсіанський підхід до теорії зайнятості. Основні показники ринку праці: зайнятість та безробіття. Склад робочої сили. Рівень безробіття. Причини і типи безробіття. Фрикційне, структурне і циклічне безробіття. Теоретичні концепції ринку праці. Класична і неокласична концепції ринку праці. Наслідки безробіття. Неекономічні і економічні наслідки безробіття. Закон Оукена. Гроші, їх функції і види. Суть грошей та їх специфічні особливості. Функції грошей: міра вартості, засіб платежу, засіб заощадження. Товарні і символічні гроші. Кредитні гроші. Попит на гроші. Класична кількісна теорія попиту на гроші. Кількісне рівняння обміну *I*.

Фішера і кембріджське рівняння. Кейнсіанська теорія переваги ліквідності. Ставка відсотка як альтернативні витрати зберігання готівки. Гранична схильність до переваги ліквідності. Ліквідна пастка. Попит на гроші в сучасній теорії портфеля. Монетаристська (нова кількісна) теорія грошей М. Фрідмана. Модель Баумоля-Тобіна. Пропозиція грошей. Система грошових агрегатів. Квазі-гроші. Чинники, що визначають пропозицію грошей. Рівновага на ринку грошей. Механізм відновлення і підтримки рівноваги на грошовому ринку. Показники грошового ринку.

Поняття й види інфляції. Суть інфляції. Купівельна спроможність (цінність) грошей. Інфляційні причини зростання цін. Види інфляції залежно від різних критеріїв. Рівень (темп) інфляції. Помірна (повзуча) інфляція. Інфляція, що галопує. Висока інфляція. Гіперінфляція. Управління інфляційним процесом і формування інфляційних очікувань. Дефляція, дезінфляція, стагфляція. Моделі інфляції. Інфляція попиту. Інфляція витрат. Інфляційна спіраль. Зовнішні і внутрішні чинники інфляції. Інфляція, що імпортується. Взаємозв'язок інфляції і безробіття. Крива Філіпса. Чинники, що впливають на рівень інфляції. Короткострокова і довгострокова крива Філіпса. Наслідки інфляції.

Споживання і заощадження: поняття і чинники. Поняття споживання і заощаджень. Мотиви, за якими домогосподарства здійснюють заощадження. Чинники, що роблять вплив на перерозподіл доходу на споживання і заощадження. Кейнсіанська модель споживання. Основні положення моделі. «Парадокс Кузнеця». Теорія міжтимчасового споживчого вибору І. Фішера. Міжтимчасовий вибір. Рівняння міжтимчасового бюджетного обмеження. Ефект доходу і ефект заміщення. Гіпотеза життєвого циклу Ф. Модільяні. Припущення моделі. Основні положення моделі. Теорія перманентного доходу М. Фрідмана.

Інвестиції та інвестиційний попит. Поняття інвестицій та інвестиційного попиту. Види інвестицій. Фіксовані інвестиції. Валові внутрішні приватні інвестиції. Чисті інвестиції. Чинники, від яких залежить інвестиційний попит. Автономні інвестиції і модель мультиплікатора. Функція автономних інвестицій. Мультиплікатор автономних витрат. Механізм мультиплікатора автономних витрат. Парадокс Харрода. Парадокс ощадливості. Індуковані інвестиції і принцип акселератора. Функція індукованих інвестицій. Принцип акселератора інвестицій. Коефіцієнт прирістної капіталоємності продукції. Кейнсіанська теорія інвестицій. Співвідношення заощаджень і інвестицій в кейнсіанській теорії. Гранична ефективність капіталу.

Рівновага в моделі «витрати-випуск». Макроекономічна рівновага. Модель «витрати-випуск» (модель «кейнсіанського хреста»). Фактичні і плановані сукупні витрати. Рівновага в моделі «вилучення-ін'єкції». Поняття ін'єкцій і вилучень. Висновки, зроблені для простої моделі економіки, і для моделі відкритої економіки за участю держави. Рецесійний та інфляційний розриви. Вплив індукованих інвестицій. Гранична схильність до інвестування за доходом. Кейнсіанський мультиплікатор сукупних витрат з урахуванням індукованих інвестицій. Парадокс заощаджень.

Економічний цикл та його фази. Темп економічного розвитку. Економічна кон'юнктура. Показники економічної кон'юнктури: проциклічні, контрциклічні, ациклічні. Види економічних циклів. Малі цикли (Кітчина). Класичні (середні) цикли (Жуглара). Довгі цикли (хвилі) Кондратьєва. Сторічні цикли. Циклічні та нециклічні ко-

ливання. Економічне зростання та його показники. Межкраїнові та міжтимчасові відмінності в рівні і темпах розвитку. Поняття економічного зростання. Графічна інтерпретація економічного зростання. Крива виробничих можливостей. Чинники економічного зростання з боку пропозиції. Чинники економічного зростання з боку попиту. Чинники розподілу. Інституційні чинники. Поняття виробничої функції. Виробнича функція Кобба-Дугласа. Граничний продукт капіталу. Граничний продукт праці (MPL). Закон спадного граничного продукту. Залишок Солоу. Золотий рівень капіталоозброєності або «золоте правило накопичення» Фелпса. Наслідки економічного зростання.

Теоретичні підходи до державного регулювання економіки. Поняття державного регулювання економіки. Економічні функції держави. Метод прямої дії на економіку. Непрямий метод регулювання. Основні об'єкти державного регулювання економіки. Адміністративні і економічні важелі державного регулювання.

Фіскальна політика: цілі та інструменти. Поняття фіскальної (бюджетно-податкової) політики. Цілі фіскальної політики як стабілізаційної політики. Інструменти фіскальної політики: доходи і витрати державного бюджету. Державний бюджет. Бюджетна система. Основні джерела державних доходів. Податки та їх функції. Податкова система.. Переваги і недоліки фіскальної політики. Переваги і недоліки дискреційної фіскальної політики. Внутрішній і зовнішній лаги. Переваги і недоліки недискреційної фіскальної політики. Фіскальна політика і сукупна пропозиція. Крива Лаффера. Теорія економіки пропозиції.

Фіскальна політика, бюджетний дефіцит і державний борг. Сальдо державного бюджету. Профіцит і дефіцит державного бюджету. Фактичний, структурний і циклічний бюджетний дефіцит. Основні концепції балансування бюджету. Емісійний спосіб фінансування дефіциту бюджету (монетизація дефіциту). Фінансування дефіциту бюджету за рахунок внутрішнього боргу. Обслуговування державного боргу. Ефект витіснення приватних інвестицій. Фінансування дефіциту бюджету за допомогою зовнішнього боргу. Тягар боргу для економіки країни.

Грошово-кредитна політика: цілі та інструменти. Стратегічні і тактичні цілі грошово-кредитної політики. Банківська система. Функції центрального банку. Функції комерційного банку. Таргетування інфляції. Інструменти грошово-кредитної політики. Види грошово-кредитної політики та їх вплив на економіку. Стимулююча грошово-кредитна політика. Стримуюча (обмежувальна) грошово-кредитна політика. Механізм грошової трансмісії. Політика дешевих грошей. Політика дорогих грошей. Переваги і недоліки грошово-кредитної політики.

Платіжний баланс: макроекономічне значення і структура. Моделі малої і великої відкритої економіки. Поняття і структура платіжного балансу. Валютний курс та його регулювання. Стабілізаційна політика у відкритій економіці. Модель Манделла-Флемінга. Подвійна рівновага в економіці: внутрішня і зовнішня. Призначення моделі Манделла-Флемінга. Висновки моделі Манделла-Флемінга.

Контрольні питання

1. Поняття макроекономіки як науки.
2. Суб'єкти, об'єкти та предмет макроекономіки.
3. Основні функції макроекономіки.
4. Економічні системи та їх характеристика.
5. Методи та моделі макроекономіки.
6. Історичні аспекти розвитку макроекономіки.
7. Моделі економічного кругообігу.
8. Система національних рахунків як нормативна база макроекономічного рахівництва.
9. Основні макроекономічні показники та їхня характеристика.
10. Методи вимірювання ВВП.
11. Номінальний та реальний ВВП, дефлятор ВВП.
12. Суспільний добробут та проблеми його кількісного визначення.
13. Нові макроекономічні показники.
14. Економічні цикли та їх фази.
16. Інфляція та її види. Вимірювання інфляції.
17. Зайнятість та безробіття: основні причини та види .
19. Економічні і соціальні наслідки кон'юнктурного безробіття.
20. Закон Артура Оукена та втрати економіки від циклічного безробіття.
21. Зв'язок інфляції та безробіття. Крива А. Філіпса.
22. Інвестиції та фактори інвестування.
23. Поняття інвестиційного попиту.
24. Структура сукупного попиту.
25. Цінові та нецінові фактори, що визначають сукупний попит.
26. Сукупна пропозиція.
27. Основні положення класичної теорії державного регулювання.
28. Кейнсіанська теорія макроекономічного регулювання.
29. Альтернативні концепції макроекономічного регулювання.
30. Сутність бюджетно-податкової політики держави.
31. Податкова система держави. Крива Лаффера.
32. Державний бюджет та його функції. Політика державних видатків.
33. Сутність та функції грошей.
34. Ринок праці. Заробітна плата як ціна робочої сили. Крива Лоренца.
35. Форми міжнародних економічних відносин.

Блок 4.

Сутність та основні функції підприємницької діяльності. Правове забезпечення підприємницької діяльності в Україні. Моделі підприємництва. Договірні взаємовідносини в підприємницькій діяльності. Класифікація договорів за сферами діяльності. Структура договору. Сутнісно-змістова характеристика форм співробітництва. Міжнародна підприємницька діяльність. Різновиди зовнішньоекономічної діяльності. Регулювання міжнародної підприємницької діяльності.

Поняття підприємства й фактори виробництва. Правові основи функціонування підприємств в Україні. Система цілей діяльності підприємства. Класифікація підприємств. Види та організаційні форми підприємств згідно чинного законодавства України. Об'єднання підприємств: асоціація, корпорація, консорціум, концерн, промислово-фінансова група, холдинг. Принципи діяльності підприємства. Техніко-економічне обґрунтування створення й функціонування підприємства.

Поняття та необхідність управління. Особливості управління як системи. Функції управління. Методи управління виробництвом. Організаційні форми реалізації методів управління суб'єктами господарювання різного рівня.

Організаційні структури управління підприємством. Принципи та етапи процесу побудови організаційних структур управління виробничими та невиробничими підприємствами. Шляхи удосконалення управління підприємством.

Поняття, функції та структура ринку. Принципи поведінки суб'єктів господарювання на ринку. Ринок та продукція. Поняття та класифікація продукції. Системний підхід до діяльності підприємства на сучасному ринку. Зовнішнє середовище господарювання підприємства. Фактори внутрішнього і зовнішнього середовища, що впливають на підприємство.

Сутність товарної політики та її структура. Життєвий цикл товару. Класифікація товарів споживчого призначення, промислового призначення. Упаковка та маркування товарів. Номенклатура та асортимент продукції. Вимірники обсягу продукції в натуральному і вартісному виразі. Сутність та роль цінової політики. Стратегії в ціноутворенні: на нові товари (цінова політика «зняття вершків», політика «міцного проникнення на ринок»); на існуючі товари; на товари – імітатори. Інші різновиди цінових політик: престижних цін, традиційного ціноутворення, «шикування» цін, послідовного проходження за сегментами ринку, збиткового лідера, виживання, встановлення цін на зняті з виробництва товари. Політика ціноутворення на підприємстві. Підходи до ціноутворення.

Прогнозування як наукове обґрунтування можливого стану суб'єктів господарювання у майбутньому. Принципи прогнозування. Види прогнозування.

Сутність та основні процедури планування. Система планів підприємства. Методи планування та розвитку підприємства. Стратегічне планування. Бізнес-план підприємства, його значення і зміст. Система оперативно-виробничого планування на підприємстві. Необхідність, методи й принципи державного економічного регулювання діяльності окремих суб'єктів господарювання.

Поняття виробничої програми, її вимірники. Номенклатура й асортименти продукції й послуг. Розрахунок показників товарної, валової, чистої та реалізованої продукції. Правила розробки виробничої програми. Схема формування виробничої програми підприємства.

Державне замовлення й контракт як методична основа формування програми виробництва. Вплив факторів на виробничу програму.

Економічна характеристика основних фондів підприємства. Класифікація основних фондів. Структура основних виробничих фондів (ОВФ). Розрахунок потреби в ОВФ. Методи оцінки ОВФ. Облік ОВФ на підприємстві.

Поняття й види нематеріальних ресурсів підприємства. Інформаційні технології та програмні продукти. Характеристика об'єктів промислової власності. Оцінка вартості й строки зношування нематеріальних активів.

Зношування ОВФ і його оцінка. Амортизація ОВФ, її ціль. Норми амортизації і їхнє встановлення. Розрахунок зношування й залишкової вартості ОВФ. Прискорена амортизація: ціль, умови застосування й розрахунок. Корисний термін експлуатації ОВФ. Чинники, що впливають на вибір методів амортизації. Амортизація нематеріальних активів на підприємстві.

Доцільність й актуальність дослідження й оцінки рівня використання ОВФ. Вартісні й натуральні показники використання ОВФ. Методи розрахунку основних показників, які оцінюють рівень використання ОВФ. Вплив рівня використання ОВФ на техніко-економічні показники підприємства. Методи нагромадження капіталу на створення ОВФ.

Поняття нематеріальних ресурсів. Види нематеріальних ресурсів: об'єкти промислової власності; об'єкти, що охороняються авторським правом і суміжними правами; нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності. Нематеріальні активи, їх склад. Особливості оцінки вартості та амортизації нематеріальних активів. Патент. Патентний захист принципово нових технічних винаходів. Законодавство, щодо питань захисту патентних прав.

Ліцензії, їх види. Вибір виду ліцензії. Ліцензійна торгівля. Ліцензійні угоди. Види ліцензійних платежів. Поняття “ноу-хау”. Сучасна тенденція до розширення торгівлі “ноу-хау”. Товарний знак. Свідectво на товарний знак. Реєстрація товарних знаків в Україні. Рекламна функція товарного знаку, підходи до його вибору. Основні вимоги до товарного знаку. Правова охорона товарного знаку. Передача права на товарний знак.

Оборотний капітал: економічний зміст, джерела створення й поповнення. Склад і структура оборотних коштів (ОБК). Вплив факторів на структуру ОБК. Стадії оборотності оборотних коштів. Запаси товарно-матеріальних цінностей на підприємстві.

Економічне обґрунтування доцільності нормування потреби в ОБК. Розрахунок потреби в ОБК: аналітичний й інформаційно-статистичний методи розрахунку. Особливості розрахунку потреби у виробничих запасах і незавершеному виробництві.

Кругообіг оборотних коштів на підприємстві. Чинники, що впливають на зміну потреби в ОБК. Показники й способи прискорення оборотності ОБК. Методи економії капіталу, необхідного для створення ОБК.

Склад і структура кадрів на промисловому виробничому підприємстві. Чинники, що впливають на структуру й склад кадрів. Професійно-кваліфікаційний склад підприємства. Розрахунок чисельності робітників по категоріях.

Продуктивність праці, її оцінка й фактори росту. Трудомісткість продукції і її види. Вплив факторів на розмір трудомісткості. Виріток працюючих: методи розрахунку й види. Шляхи збільшення продуктивності праці.

Економічна сутність оплати праці. Поняття й види заробітної плати. Функції й принципи оплати праці на підприємстві. Заробітна плата як форма розподілу доходу від господарської діяльності. Тарифна система оплати праці. Форми й системи оплати праці. Система доплат, надбавок і премій працюючих. Державне регулювання оплати праці. Реформування системи оплати праці. Мотивація персоналу.

Сутність та характеристика інвестицій як найважливішого фінансового ресурсу для створення, функціонування й розвитку підприємств. Види інвестицій. Структура виробничих інвестицій підприємства. Джерела фінансування виробничих інвестицій. Формування та оцінка інвестиційної стратегії підприємства. Загальні положення методології визначення ефективності виробничих і фінансових інвестицій. Ризик в інвестиційній діяльності підприємства.

Поняття, змістова характеристика та окремі види інноваційних процесів. Вплив нововведень на господарську діяльність підприємства. Науково-технічний прогрес, його форми. Основні напрямки науково-технічного прогресу. Науково-технічні революції. Показники рівня науково-технічного прогресу. Економічний ефект від впровадження технічних нововведень. Відображення результатів технічних нововведень у показниках роботи підприємства.

Якість продукції як економічна категорія. Необхідність підвищення якості продукції, послуг. Показники якості продукції. Методи оцінки якості продукції. Поняття й визначення рівня конкурентоспроможності продукції. Чинники забезпечення рівня конкурентоспроможності товару. Механізм управління якістю та конкурентоспроможністю продукції. Шляхи підвищення конкурентоспроможності товарів. Державний нагляд за якістю продукції.

Поняття техніко-технологічної бази підприємства. Структурна характеристика техніко-технологічної бази підприємства, сучасні тенденції її розвитку. Організаційно-економічне управління технічним розвитком підприємства. Форми технічного розвитку підприємства і оцінка його рівня. Основні етапи процесу економічного управління технічним розвитком підприємства. Зміст програми технічного розвитку підприємства. Лізинг як форма оновлення технічної бази виробництва. Види лізингу. Договір лізингу. Права та обов'язки лізингодавців і лізингоодержувачів. Схема організації лізингових операцій. Витрати, пов'язані з наданням лізингових послуг. Ефективність лізингових операцій.

Поняття й сутність виробничої потужності підприємства. Вплив факторів на виробничу потужність. Погодженість потужностей і коефіцієнт диспропорцій. Графіки завантаженості потужностей, ціль побудови.

Економічна ефективність зростання рівня використання потужності. Методи визначення виробничої потужності. Диспропорції потужностей: наслідки й шляхи їхнього усунення.

Поняття матеріально-технічної бази підприємства, її види. Роль виробничої інфраструктури підприємства в сучасних умовах господарювання.

Система технічного обслуговування виробництва, її функції. Структурні елементи системи технічного обслуговування. Характеристика ремонтного господарства. Інструментальне господарство, його склад та функції. Організація транспортного господарства на підприємстві. Енергетичне господарство, його види. Характеристика та структура складського господарства. Значення соціальної інфраструктури для господарської діяльності підприємства. Основні підрозділи соціальної інфраструктури. Соціальна діяльність підприємства. План соціального розвитку. Відтворення та розвиток інфраструктури підприємства. Виробнича логістика на підприємстві.

Поняття і значення техніко-технологічної бази виробництва. Складники техніко-технологічної бази, способи її формування на підприємстві.

Основні елементи виробничого процесу. Основні принципи організації виробничого процесу. Окремі типи виробництва. Поняття методу організації виробництва. Сутність і соціально-економічне застосування різних форм організації виробництва. Особливості організації операційної діяльності на підприємстві.

Собівартість як узагальнюючий показник діяльності підприємства. Точність і вірогідність розрахунків собівартості як необхідна умова прийняття при прийнятті управлінських рішень. Класифікація витрат, її практичне призначення. Калькуляція продукції: вибір об'єкта й методів калькулювання. Розрахунок статей витрат.

Економічний зміст і види непрямих витрат. Доцільність вибору способу розподілу непрямих витрат. Способи розподілу непрямих витрат. Ефективність ухвалення рішення на вибір методу розподілу витрат розраховуючи на одиницю продукції.

Актуальність дослідження впливу чинників на собівартість продукції. Основні напрямки зниження витрат виробництва. Джерела й шляхи зниження собівартості продукції. Вплив факторів на різні види витрат.

Ціни, їхні види й економічна характеристика. Мета, функції й напрямки ціноутворення. Цінова політика підприємства. Вибір і реалізація цінової стратегії підприємства. Методи ціноутворення. Державне регулювання цін в Україні.

Поняття й види прибутку на підприємстві. Валовий прибуток й її оподаткування. Розподіл і використання прибутку підприємства. Вплив факторів на прибуток підприємства. Рентабельність роботи підприємства. Види рентабельності, методи розрахунку, шляхи росту.

Зміст фінансової діяльності підприємства. Фінансові ресурси підприємства, джерела їх формування: власні та залучені кошти. Планування фінансової діяльності. Економічна ефективність як критерій оцінки доцільності господарської діяльності. Поняття капіталовкладень, склад, структура, методи розрахунку. Показники, що оцінюють ефективність капіталовкладень. Фактор часу в розрахунках економічної ефективності. Критерії прийняття ефективних рішень про вкладення капіталу.

Оцінка фінансово-економічного стану підприємства. Інформаційна база для оцінки фінансового стану. Форми фінансової звітності підприємства. Показники ділової активності. Оцінка фінансової стійкості та платоспроможності, конкурентоспроможності підприємства. Сутнісна характеристика та види ефективності виробництва. Система показників ефективності виробництва суб'єктів господарювання: узагальнюючі показники ефективності виробництва, показники ефективності використання праці (персоналу), виробничих фондів, фінансових коштів. Чинники зростання ефективності виробництва, їх класифікація: за видами витрат і ресурсів, за напрямками розвитку та вдосконалення виробництва, за місцем реалізації в системі управління виробництвом. Основні напрямки реалізації резервів підвищення ефективності діяльності підприємств.

Підприємство як відкрита стаціонарна система. Моделі розвитку підприємства. Передумови розвитку підприємства. Управління чинниками стабільності підприємства. Управління чинниками трансформації підприємства.

Поняття й сутність механізму господарювання підприємства. Основні принципи господарювання. Беззбитковість і самофінансування. Взаємозв'язок між кінцевими результатами й стимулами: методи розрахунку. Реструктуризація підприємства як захід системи виживання й виходу з економічної кризи. Сутнісна характеристика

й можливі форми реструктуризації підприємства (організації). Етапи й програма реструктуризації. Суть механізму санації. Модель санації. Фінансування санаційних заходів. Обґрунтування санації підприємства.

Поняття та характеристика банкрутства підприємства. Причини банкрутства. Чинники що сприяють банкрутству фірми та організації. Стадії і види банкрутства. Етапи та процедура порушення справи про банкрутство.

Процес ліквідації збанкрутілого підприємства. Форми реалізації майна банкрута. Наслідки ліквідації підприємства.

Поняття економічної безпеки підприємства, її головна мета та функції. Структурні елементи економічної безпеки. Схема процесу організації економічної безпеки. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства. Основні напрями організації економічної безпеки за окремими функціональними складовими. Фінансова складова, схема процесу її охорони. Змістова характеристика інтелектуальної та кадрової складової. Основні етапи процесу охорони техніко-технологічної складової економічної безпеки. Політико-правова безпека, напрями оцінки її реального стану. Процес створення та захисту інформаційної складової економічної безпеки. Забезпечення екологічної безпеки підприємства. Організація силової складової економічної безпеки. Принципи організації та завдання служби безпеки підприємства. Функції, об'єкти та управління.

Контрольні питання

1. Підприємство як суб'єкт господарювання.
2. Ознаки підприємства.
3. Основні види підприємств.
4. Види господарських товариств.
5. Сутність і види об'єднань підприємств.
6. Порядок створення підприємства.
7. Сутність, функції та види підприємництва.
8. Державне регулювання розвитку підприємництва.
9. Державна реєстрація суб'єкта підприємництва.
10. Сутність, функції, принципи та методи управління підприємством.
11. Внутрішнє та зовнішнє середовище підприємства.
12. Організаційні структури управління підприємством.
13. Майно підприємства.
14. Сутність і види капіталу підприємства.
15. Сутність і структура основних засобів підприємства.
16. Облік і оцінка основних засобів підприємства.
17. Сутність і види зносу основних засобів підприємства.
18. Методи нарахування амортизації основних засобів підприємства.
19. Показники руху, придатності, ефективності й інтенсивності
20. використання основних засобів підприємства.
21. Напрями підвищення ефективності використання основних засобів
22. підприємства.
23. Сутність і структура нематеріальних активів підприємства.

24. Сутність і структура оборотних засобів підприємства.
25. Кругообіг оборотних засобів підприємства. Показники ефективності
26. використання оборотних засобів підприємства.
27. Нормування оборотних засобів підприємства.
28. Сутність і види запасів на підприємстві.
29. Напрями підвищення ефективності використання оборотних засобів
30. підприємства.
31. Сутність і структура персоналу підприємства.
32. Планування чисельності персоналу та формування колективу
33. підприємства.
34. Кадрова політика на підприємстві.
35. Продуктивність праці: сутність, показники та методи оцінювання.
36. Нормування праці персоналу підприємства.
37. Напрями підвищення продуктивності праці персоналу підприємства.
38. Мотивація та стимулювання праці персоналу підприємства.
39. Види стимулювання праці персоналу підприємства.
40. Сутність і складові заробітної плати.
41. Види та функції заробітної плати.
42. Форми та системи оплати праці персоналу підприємства.
43. Відрядна форма оплати праці та її системи.
44. Погодинна форма оплати праці та її системи.
45. Фонд оплати праці персоналу підприємства та його структура.
46. Сутність і структура техніко-технологічної бази підприємства.
47. Сутність і види технологій виробництва.
48. Методи організації виробництва.
49. Напрями покращення техніко-технологічної бази підприємства.
50. Виробничий цикл і його складові.
51. Сутність і структура виробничого процесу на підприємстві.
52. Типи виробництв і їх техніко-економічна характеристика.
53. Виробнича потужність і виробнича програма підприємства.
54. Порядок планування виробничої програми підприємства.
55. Сутність і види витрат підприємства.
56. Сутність і методи калькулювання собівартості продукції, послуг, робіт.
57. Напрями зниження собівартості продукції, послуг, робіт.
58. Сутність і види цін.
59. Сутність і види цінової політики підприємства.
60. Процес ціноутворення на підприємстві.
61. Фінансовий результат діяльності підприємства.
62. Сутність і види прибутку та рентабельності підприємства.
63. Сутність і види інновацій.
64. Інноваційний процес на підприємстві.
65. Порядок оцінювання ефективності нововведень на підприємстві.
66. Напрями стимулювання інноваційної активності підприємства.
67. Сутність і види інвестицій.
68. Інвестиційний процес на підприємстві.

69. Порядок розроблення інвестиційного проекту.
70. Показники ефективності інвестиційного проекту.
71. Конкурентоспроможність підприємства.
72. Напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства.
73. Сутність і методи оцінювання економічної безпеки підприємства.
74. Сутність і завдання антикризового управління підприємством.
75. Сутність банкрутства. Порядок визнання підприємства банкрутом.
76. Методи оцінювання ймовірності банкрутства підприємства.
77. Санація підприємства.
78. Реструктуризація підприємства.
79. Порядок ліквідації підприємства.

Блок 5.

Сутність міжнародної економічної системи. Міжнародний поділ праці (МПП), як основа міжнародної економічної системи. Фактори, що впливають на розвиток МПП. Напрямки міжнародного поділу праці. Форми міжнародного поділу праці: міжнародна спеціалізація виробництва, міжнародне кооперування виробництва. Форми та види міжнародної спеціалізації виробництва. Класифікація міжнародного кооперування. Сутність сучасного світового господарства. Етапи та тенденції розвитку світового господарства. Основні особливості функціонування світового господарства другої половини 20-го століття. Основні риси та особливості розвитку сучасних МЕВ. Поняття, сутність, предмет, об'єкти, головні суб'єкти, мета і структура міжнародних економічних відносин (МЕВ). Рівні МЕВ як глобальних відносин. Основоположні принципи МЕВ. Національні економічні інтереси як засіб реалізації МЕВ. Форми прояву інтересів: загальнонаціональні та міжнародні. Особливості сучасних МЕВ.

Середовище МЕВ та його особливості. Середовище розвитку МЕВ та його основні фактори. Характеристика факторів політико-правового середовища. Рівні та органи адміністративно-правового регулювання МЕВ. Національні економіки та ознаки їх систематизації (регіональна, економічна, організаційна). Класифікація країн за соціально-економічною ознакою, як найбільш адекватною потребам теорії та практики МЕВ. Країни з розвинутою ринковою економікою в системі МЕВ та їх загальна характеристика. Соціально-економічна диференціація країн, що розвиваються. Основні риси країн, що розвиваються, їх місце і роль в міжнародному обміні. Загальна характеристика, основні причини відокремлення, досвід розвитку «Н.І.К.». Порівняльна характеристика експортоорієнтованої моделі розвитку азійських «Н.І.К.» та імпортозаміщуючої моделі розвитку латиноамериканських «Н.І.К.». Систематизація країн з економічною моделлю перехідного типу та їх характеристика. Основні напрями системних ринкових перетворень, що мають бути реалізовані в процесі трансформації перехідних суспільств. Система ринкового середовища МЕВ та її характеристика. Фізіологічні, особисті психологічні фактори, на яких базується поведінка людей. Формування соціальної поведінки людей внаслідок природжених та надбаних в процесі життя факторів. Культура, її трансляція і засвоєння. Важливіші світоглядні та поведінкові аспекти, які формуються під впливом культури. Інфраструктурне середовище

МЕВ та його складові елементи. Енергетичне, транспортне та інформаційно-комунікаційне забезпечення країн світу.

Система національних рахунків (СНР) як система взаємозалежних показників розвитку економіки на макрорівні. Поняття та особливості визначення валового внутрішнього продукту, валового національного продукту (ВНП), ВНП на душу населення, національного доходу (НД), індексу суспільного розвитку країни, рейтингу конкурентоздатності країни. Характерні риси сучасної міжнародної економічної діяльності.

Сутнісна характеристика світового ринку. Територіальна структура світового ринку. Функціональна структура світового ринку. Риси й особливості розвитку світового ринку товарів та послуг. Товарні класифікації і номенклатури, які використовувалися в міжнародних відносинах. Класифікаційна схема Гармонізованої системи опису й кодування товарів.

Теорія порівняльних витрат виробництва, принцип абсолютних порівняльних переваг у торгівлі. Модель Хекшера-Оліна, Самуельсона і парадокс Леонтьєва. Сучасні західні теорії модернізації МПП.

Поняття, специфічні риси, принципи та особливості міжнародної торгівлі. Показники, що характеризують участь країн у міжнародній торгівлі. Фактори, що впливають на рівень розвитку міжнародної торгівлі. Класифікація форм міжнародної торгівлі. Торгівля товарами та послугами. Традиційна торгівля та її види. Зустрічна торгівля як засіб підвищення конкурентоспроможності експортних товарів. Види зустрічної торгівлі. Класифікація послуг. Особливості розвитку міжнародної торгівлі транспортними, консалтинговими, туристичними, інжиніринговими, інформаційними послугами. Основні методи міжнародної торгівлі: торгівля напряду та через посередників. Переваги залучення посередників. Види посередницьких операцій і відповідні їм види угод. Загальна характеристика інституціональних посередників. Поняття, функції та різновиди міжнародних товарних бірж. Товари, що традиційно є предметом біржового обороту. Види і цілі біржових угод. Міжнародні аукціони, як метод збуту реальних товарів зі строго індивідуальними властивостями. Види і способи ведення аукціонних торгів. Міжнародні торги, як метод розміщення замовлень купівлі-продажу або підяду. Етапи проведення та особливості міжнародних торгів.

Поняття світової ціни. Види цін, які залучаються як вихідна інформація про ціни світового ринку. Фактори, що впливають на ціноутворення на світових товарних ринках. Основні принципи міжнародного ціноутворення. Методологія розрахунку цін на експортовану та імпортовану продукцію. Комерційні поправки при визначенні цін на світових товарних ринках.

Концепції міжнародної торгівлі: політика вільної торгівлі та протекціонізму. Тарифне і нетарифне регулювання торговельно-економічних відносин. Протиріччя сучасної міжнародної торгівлі. Роль міжнародної організації – Генеральної асоціації по тарифам і торгівлі (Світової організації торгівлі) в регулюванні міжнародної торгівлі (ГАТТ/СОТ).

Сутність, передумови створення та структура світового фінансового ринку. Функції світового фінансового ринку. Характеристика ринку грошей, ринку банківських кредитів, ринку короткотермінових фінансових активів, валютного ринку, ринку цінних паперів. Основні форми регулювання світового фінансового ринку.

Типи міжнародних фінансових ринків. Основні суб'єктами міжнародного фінансового ринку. Джерела фінансових ресурсів та активи фінансових інститутів. Прямі учасники фінансових операцій ринку позичкових капіталів, ринку цінних паперів, валютного ринку, страхового ринку, ринку золота, ринку нерухомості.

Сутність міжнародних інвестицій. Сутність прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Міжнародна класифікація ПІІ. Загальносвітові тенденції прямого іноземного інвестування. Масштаби, структура, особливості та динаміка міжнародного руху капіталів. Механізм та соціально-економічні наслідки вивозу капіталу.

Поняття та види спільного підприємництва. Основні економічні аспекти розвитку спільного підприємництва. Особливості функціонування спільних підприємств (СП). Шляхи реалізації форм міжнародного бізнесу. Поняття міжнародних спільних підприємств (МСП). Сукупність чинників, що впливають на масштаби, динаміку та результативність МСП. Стримуючі чинники розвитку іноземної підприємницької діяльності.

Поняття, умови та вартість кредиту. Класифікація кредитів за різними ознаками та їх характеристика. Угоди про надання кредиту. Особливості та порядок надання комерційних кредитів. Банківське кредитування зовнішньої торгівлі. Порівняльна характеристика кредитних операцій, їх переваги та недоліки. Поняття та особливості факторингу. Механізм здійснення факторингової операції. Поняття та особливості форфейтингу. Механізм здійснення форфейтингової операції. Поняття, суб'єкти та особливості лізингу. Види лізингових операцій та їх характеристика. Проектне фінансування як засіб сприяння експорту. Інвестиційна спрямованість проектного фінансування. Порівняльна характеристика нестандартних форм кредитування, їх переваги та недоліки. Формування і розвиток світового ринку позичкових капіталів. Функціональна структура: світовий грошовий ринок і світовий ринок капіталів. Географічна та інституціональна структура ринку позичкових капіталів. Основні міжнародні фінансові центри передумови їх виникнення та особливості функціонування. Світова криза заборгованості та проблеми зовнішньої заборгованості України. Закордонні влучення в національну економіку: реальність і проблеми.

Сутність, структура та особливості формування міжнародного ринку праці. Об'єктивна необхідність й історико-економічні аспекти міжнародних переміщень населення. Міжнародний ринок робочої сили та передумови його формування. Найзначніші сегменти у структурі міжнародного ринку праці.

Етапи розвитку міжнародного переміщення робочої сили. Основні світові ринки робочої сили. Експортери робочої сили на світовий ринок. Сучасні центри тяжіння робочої сили. Особливості сучасного розвитку ринку праці. Основні моделі трудових відносин, які характеризують сучасний світовий ринок праці.

Сутність, класифікація та особливості міжнародних міграційних процесів. Спонукальні причини міграції населення. Основні соціально-економічні причини міжнародної трудової еміграції. Офіційні джерела інформації про міграцію робочої сили. Напрямки сучасних міграційних потоків. Характерні риси міжнародної міграції в сучасних умовах розвитку світового господарства. Соціально-демографічні аспекти і наслідки міграції робочої сили для її експортерів та імпортерів.

Державне регулювання ринка робочої сили. Одно-, двостороннє, багатостороннє регулювання в рамках інтеграційних угруповань. Напрямки регулювання процесів міграції робочої сили. Роль міжнародних організацій в регулюванні міграційних процесів. Міжнародна організація праці (МОП), її завдання, структура і напрямки діяльності. Характеристика державної міграційної політики США, Канади Австралії. Україна у світових міграційних процесах та її перспективи на міжнародному ринку праці. Сучасні масштаби міграційного руху населення України.

Валютна система як форма організації та регулювання валютних відносин. Сутність міжнародної та світової валютних систем. Головні завдання та функції світової валютної системи. Порівняльна характеристика світової та національної валютних систем. Структурні складові та основні вимоги для успішного функціонування світової валютної системи. Поняття «валюта», види валют. Міжнародні розрахункові валютні одиниці: СДР, ЄВРО. Конвертованість валюти. Валютний курс, валютний паритет. Теорія паритету купівельної спроможності валютного курсу. Види валютних курсів. Загальна характеристика режимів валютних курсів. Валютне котирування та методи його визначення.

Основні етапи розвитку міжнародної валютної системи. Паризька, Генуезька, Бреттон-Вудська та Ямайська валютні системи: основні принципи, загальна характеристика, причини кризи та особливості. Європейська валютна система як форма регулювання валютних відносин країн Західної Європи. Історія створення Європейської валютної системи. Передумови створення, поняття, учасники, особливості та функції валютного ринку. Структура валютного ринку. Валютний ринок України.

Поняття, особливості та специфіка міжнародних розрахунків. Фактори, що впливають на вибір форми міжнародних розрахунків при здійсненні експортно-імпорتنих операцій. Порядок організації розрахунків за міжнародними угодами. Ризики, що виникають при міжнародних платежах. Загальна характеристика інкасо, схема операції. Сутність акредитивної операції. Класифікація акредитивів у зовнішній торгівлі. Проблеми проведення акредитивної операції. Банківський переказ. Комбіновані розрахунки. Переваги та недоліки форм міжнародних розрахунків. Практика використання міжнародних розрахункових операцій в Україні.

Поняття, види та обіг векселів згідно з положеннями Женевських вексельної Конвенції ООН. Поняття, види та обіг чеків згідно з положеннями Женевських чекової Конвенції ООН. Поняття поштового переказу, інструкції системи SWIFT.

Поняття та структура валютної політики держави. Девізна політика як засіб регулювання курсу національної валюти. Дисконтна політика як метод приваблення іноземного капіталу в країну. Диверсифікація валютних резервів як засіб мінімізації валютних ризиків. Застосування валютних обмежень з метою впливу на обсяги здійснюваних валютних операцій. Міждержавні валютно-кредитні організації, що належать до системи інституціональних структур регулювання світової економіки і валютно-фінансових відносин.

Поняття та систематизація балансів міжнародних розрахунків. Платіжний баланс (ПБ), як відображення усіх операцій, зв'язаних з міжнародними розрахунками країни. Критерії та принципи розрахунку ПБ. Методологія складання платіжного балансу. Розуміння термінів економічна територія країни, резиденти-нерезиденти, рин-

кова ціна, розрахункова одиниця для формування ПБ. Основні відмінності між розрахунковим і платіжним балансами. Джерела інформації про ПБ. Стандартна схема платіжного балансу за методологією МВФ. Взаємозв'язок рахунків платіжного балансу. Зміст та структура рахунку поточних операцій. Зміст та структура рахунку операцій з капіталом і фінансових операцій. Значення та порядок формування компенсуючих статей ПБ (Рахунки офіційних резервів і Чисті помилки й пропуски). Макроекономічні фактори, які впливають на стан ПБ. Методи балансування ПБ. Теорії та моделі платіжного балансу.

Стан платіжного балансу України. Причини дефіциту платіжного балансу країн з перехідною економікою. Аналіз динаміки платіжного балансу України. Фактори негативного впливу на формування ПБ України. Переваги України у сфері вкладення капіталів.

Трактування інтеграційних процесів в дослідженнях економістів. Об'єктивна необхідність економічної інтеграції в сучасних умовах. Тенденції і параметри розвитку інтеграційних процесів. Чотири основні етапи становлення та розвитку економічної інтеграції. Міжнародна економічна інтеграція та основні ознаки, що її відокремлюють в процесі інтернаціоналізації економічного життя. Передумови й умови її становлення як якісно нового рівня МЄВ. Механізм інтеграції та засоби і методи, що він включає. Основні фактори, що забезпечують господарський ефект економічної інтеграції. Форми міжнародної регіональної інтеграції. Сучасні особливості процесів міжнародної регіональної економічної інтеграції.

Сутність вільних економічних зон (ВЕЗ) та умови їх виникнення. Система пільг, що надаються фірмам на території ВЕЗ. Історія формування та основні різновиди вільних економічних зон з точки зору профілю господарчої спеціалізації більшості фірм, що ведуть господарчу діяльність у зоні. Особливості функціонування вільних економічних зон в різних країнах світу. Умови створення економічного регіонального інтеграційного угруповання. Напрямки формування економічних інтеграційних угруповань країн. Рівні розвитку інтеграційних процесів. Передумови регіональної економічної інтеграції. Класифікація інтеграційних угруповань. Розвиток інтеграційних процесів між країнами, що розвиваються.

Особливості розвитку інтеграційних процесів країн Європи. Масштаби та динаміка притаманні інтеграції західноєвропейських країн у рамках Європейського союзу. Етапи розширення Європейського Союзу. Порядок укладання та реалізації Північноамериканської угоди про вільну торгівлю. Напрямки інтеграційних процесів у Азійсько-тихоокеанському регіоні. Сучасні моделі латиноамериканської інтеграції. Інтеграційні процеси в арабських країнах. Перспективи інтеграційного розвитку в пострадянському просторі.

Глобалізація економічного розвитку як наслідок процесів інтернаціоналізації. Визначальні риси та характеристики процесів глобалізації. Сучасні проблеми та внутрішні протиріччя глобалізації.

Загальна характеристика та систематизація основних глобальних проблем сучасності. Аналіз причин виникнення та напрями вирішення загальносвітових проблем. Міжнародна взаємодія і місце України у вирішенні глобальних проблем сучасного світу.

Політико-правові, економічні, соціально-культурні, інфраструктурні передумови інтеграції України. Особливості економіки України, як потенційної учасниці міжнародних економічних угруповань. Чинники, що впливають на інтеграційну мотивацію та політику України. Внутрішньоекономічні та зовнішньоекономічні фактори і шляхи інтеграції України у світове господарство. Проблеми щодо структуризації економіки України в умовах інтеграції. Формування інтеграційних пріоритетів національної економіки. Поле регіональних інтересів України.

Пріоритети та основні напрями євроінтеграційної політики України. Вступ до Європейського Союзу (ЄС) як ключовий напрямок зовнішньої політики України та її стратегічний курс. Досягнення на євроінтеграційному шляху України. Умови ЄС, визначені для країн-кандидатів на вступ у Спільноту. Умови євроінтеграційної стратегії України: адаптація законодавства України до законодавства ЄС; економічна інтеграція та розвиток торговельних відносин між Україною та ЄС; безпека України у контексті загальноєвропейської безпеки; політична консолідація та зміцнення демократії; адаптація соціальної політики України до стандартів ЄС; культурно-освітня і науково-технічна інтеграція; регіональна інтеграція України; галузева співпраця; співробітництво у галузі охорони довкілля. Перспективні напрямки розвитку інтеграційних процесів для України.

Контрольні питання

1. Сутність і структура міжнародної економічної системи.
2. Світовий ринок, сутність, особливості розвитку та характерні ознаки.
3. Світове господарство: виникнення й етапи розвитку.
4. Міжнародні економічні відносини у світовому господарстві.
5. Середовище розвитку міжнародних економічних відносин: структуризація й особливості.
6. Принципи організації міжнародних економічних відносин і зовнішньоекономічних відносин України.
7. Систематизація країн світу.
8. Загальна характеристика країн з перехідною економікою.
9. Загальна характеристика країн, що розвиваються.
10. Країни-лідери світової економіки та їх загальна характеристика.
11. Попит і пропозиція в міжнародній економіці.
12. Міжнародна мобільність товарів.
13. Міжнародний поділ праці.
14. Інтернаціоналізація господарського життя як об'єктивний процес економічного розвитку.
15. Міжнародний поділ факторів виробництва.
16. Міжнародна мобільність факторів виробництва.
17. Графічна інтерпретація експорту та імпорту. Ринкова рівновага.
18. Суб'єкти міжнародної економічної діяльності.
19. Меркантилізм. Неомеркантилізм.
20. Теорія абсолютних переваг А. Сміта.
21. Теорія відносних переваг Д. Рікардо.
22. Теорія співвідношення факторів виробництва.
23. Парадокс Леонтьєва.
24. Стандартна модель міжнародної торгівлі.
25. Теорія конкурентних переваг М. Портера.
26. Теорія міжнародної загальної рівноваги.
27. Теорія розміру країн.
28. Міжнародна торгівля в моделі ефекту масштабу.
29. Теорія специфічних факторів виробництва Самуельсона – Джонса.
30. Теорія міжнародної торгівлі на основі внутрішньогалузевої спеціалізації.
31. Концепція життєвого циклу товару в міжнародній економіці.
32. Теорія попиту, що перетинається.
33. Міжнародна торгівля, сутність, поняття, значення.
34. Види міжнародної торгівлі.
35. Показники міжнародної торгівлі.
36. Інструменти аналізу міжнародної торгівлі.
37. Сучасна структура світового ринку товарів і послуг.
38. Міжнародна торгівля послугами та її специфічні риси.
39. Зовнішня торгівля України.
40. Види торгових посередників, їх характеристика.

41. Ціноутворення в міжнародній торгівлі.
42. Методи міжнародної торгівлі.
43. Характер і режими торговельної політики. Збірник індикативних питань для оцінки заходів торговельної політики країн ОЕСР.
44. Митне регулювання міжнародної торгівлі.
45. Розрахунок рівня митного захисту. Аргументи “за” і “проти” застосування митних тарифів.
46. Нетарифні методи регулювання: основні поняття.
47. Фінансові методи торговельної політики.
48. Приховані методи торговельної політики.
49. Кількісні обмеження міжнародної торгівлі.
50. СОТ і її роль у регулюванні міжнародних торговельних відносин.
51. Регулювання міжнародної торгівлі. Типи зовнішньоторговельної політики держав.
52. Інвестиції в системі міжнародного руху капіталу.
53. Міжнародний кредит, принципи та його функції і роль у сучасній економіці.
54. Класифікація форм міжнародного кредиту.
55. Сутність, передумови та причини міжнародного руху капіталу.
56. Міжнародні корпорації, види та напрямки діяльності. Правила міжнародного інвестування.
57. Сучасні форми міжнародного кредитування, коротка характеристика.
58. Традиційні форми міжнародного кредиту.
59. Основні форми та показники міжнародного руху капіталу.
60. Офшорні зони та компанії: особливості функціонування.
61. Міжнародні кредитно-фінансові інститути та їх діяльність.
62. Етапи розвитку міжнародної міграції трудових ресурсів.
63. Напрямки та світові центри міграції робочої сили.
64. Сутність, види та кількісні показники міжнародної трудової міграції.
65. Наслідки міжнародної міграції для мігрантів, приймаючих країн та країн-донорів.
66. Державне регулювання міжнародної трудової міграції.
67. Міжнародно-правові основи міжнародної трудової міграції.
70. Роль і місце міжнародних організацій у регулюванні світового ринку праці: Міжнародна організація праці, її завдання і напрямки діяльності. Міжнародна організація з міграції, її завдання і напрямки діяльності.
71. Україна в процесах міжнародної трудової міграції.
72. Мито, його види та функції.
73. Сучасна міжнародна торговельна політика України.
74. Сутність міжнародного науково-технологічного обміну та його особливості.
75. Правові інструменти захисту технологій.
76. Основні форми передачі технологій.
77. Міжнародне технічне сприяння.
78. Оцінка міжнародної передачі технологій.
80. Державне регулювання передачі технологій.
81. Інституційне забезпечення міжнародних торговельних відносин.
82. Теорії міжнародних інвестицій.

83. Чинники та наслідки прямого іноземного інвестування.
84. Прямі іноземні інвестиції, сутність, основні поняття.
85. Міжнародна інвестиційна діяльність України.
86. Портфельні закордонні інвестиції, сутність і види.
87. Лондонський клуб кредиторів.
88. Паризький клуб кредиторів.
89. Особливості діяльності Міжнародного валютного фонду.
90. Група Світового банку: принципи та напрями діяльності.

5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Зайцев, Ю. К., Москаленко, О. М. (2020). *Сучасна політична економія як теоретична основа економічного розвитку суспільства* : у 2 кн. Кн. II. Сучасна політична економія як методологічна парадигма економічної політики розвитку у глобалізованому суспільстві: монографія. Київ: КНЕУ. 275 с.
2. Ж. Б. Яворська. *Електронний навчальний посібник до вивчення курсу навчальної дисципліни «Основи економічної теорії»*. Львів. 2023. 119 с.
3. Талавирич, М.П., Байдала, В.В., Бутенко, В.В., Болгарова, Н.К., Пащенко, О.В., Гуца, І.О. (2020). *Економічна теорія*. Київ: Наукова столиця. 338 с.
4. Базілінська, О., Мініна, О. *Мікроекономіка* (2019). Київ: ЦУЛ. 352 с.
5. *Мікроекономіка: Навч. посібник* / Н. М. Каменева, М. В. Косич, О. Ю. Александрова та ін. – Харків: УкрДУЗТ, 2022. – 305 с
6. Поплавська, Ж.В., Криса, О.Й. *Мікроекономіка: Теорія і практика управлінської економіки*. (2019). Алерта. 270 с.
7. *Мікроекономіка : навч. посіб.* / С. В. Васильєв, Є. А. Кобець, О. О. Масляєва. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. 310 с.
8. Кліменко, О.М., Крюкова, О.М., Філатов, В.М. *Макроекономіка* (2021). Харків: ВД «Инжэк». 250 с.
9. Макаренко, М.І., Семененко, Т.О., Петрушенко, Ю.М. *Макроекономіка* (2021). Суми: Сумський державний університет, 307 с.
10. Панчинин, С., Островерх, П. *Аналітична економіка: макроекономіка і мікроекономіка* (2020). Львів: Апріорі, 123 с.
11. Зарецька, Л. М., Кулініч, О. А. *Національна економіка* (2021). Харківський держ. ун-т харчування та торгівлі. Харків: ХДУХТ. 132 с.
12. Кібік, О. М., Редіна, Є. В., Хаймінова, Ю. В., Котлубай, В. О., Примаченко, І. Ф., Калмикова, Н. Ю. *Макроекономіка. Мікроекономіка : практикум* (2020). Одеса. 76 с.
13. Юхименко, П.І *Теорія монетаризму* (2018). К.: Кондор. 386 с
14. *Економіка підприємства [Текст] : підручник / за заг. ред. Л. Г. Ліпич. – Луцьк : Вежа-Друк, 2021. – 320 с.*
15. Іванова, О.А. *Економіка сучасного підприємства* (2017). О. А. Іванова, Є. Ф. Пеліхов, О. М. Сумець . Харьков : Вид-во НУА. 374 с.
16. Іванілов, О.С. *Економіка підприємства* (2022). К. : ЦУЛ. 728 с.

17. Козак, Ю.Г., Логвинова, Н.С., Ковалевський, В.В. та ін. *Міжнародна економіка: Навч. посібник* (2020). К.: Центр учбової літератури, 1118 с.
18. Тарасевич, В.М. *Міжнародна економіка: підручник* (2016). К.: ЦНЛ. 226с.
19. Величко, К.Ю., Баламут, Г.А. (2023). *Міжнародна економіка. Практикум: навч. посіб.* Харків: ДБТУ, 2023. 108 с.
20. Величко, К.Ю., Тімченко, О.Д. (2024). *Моделювання та прогнозування міжнародних економічних відносин*. ДБТУ. Харків, 2024. 82 с.
21. *Трудове право України: підручник* (за ред. проф. О. М. Ярошенко). Харків: Вид-во 2022. – 376 с.
22. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII // [Електронний ресурс]: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
23. Методичні рекомендації про правове забезпечення контрактної форми трудового договору і сфери його застосування. Міністерство юстиції України. Лист № 32-8 / 473 від 28.03.2000 р // Бухгалтерія. - № 53. - 2000. - С. 23-35.
24. Тополевський, Р. Б., Федіна, Н. В. (2020). *Теорія держави і права*. Львів: ЛьвДУВС, 268 с.
25. Наливайко, Л.Р. (ред.), Припутень, Д.С. (2020). *Теорія держави і права в схемах та таблицях*. К.: «Хай-Тек Прес», 296 с.
26. Петришин О.В. (ред.) (2020). *Загальна теорія права*. Харків: Право, 564 с.
27. Наливайко, Л.Р. (укл.). *Теорія держави і права в тестових завданнях*. Дніпро: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 759 с.
28. Заморська, Л., Карвацька, С. (2021). *Теорія права*. Чернівці: ЧНУ ім. Юрія Федьковича: Рута, 631 с.
29. Бочаров, Д. О. (2021). *Теорія держави і права*. Дніпро: Ун-т мит. справи та фінансів, 286 с.
30. Кельман, М. С. (2023). *Загальна теорія права*. Тернопіль: Терно-граф, 363 с.

Допоміжна:

1. *Економічна теорія. Політекономія* (2022): Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. К.: «Знання». 710 с.
2. *Економічна теорія* (2019): навч. посібник / В. П. Решетило, Г. В. Стадник, Н. В. Можайкіна та ін.; за заг. ред. В. П. Решетило; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Х.: ХНУМГ. 290 с.
3. Мацелюх, Н.П. (2023). *Історія економіки та економічної думки. Політична економія. Мікроекономіка. Макроекономіка*. К.: Центр учбової літератури. 382 с.
4. Мацелюх, Н.П., Максименко, І.А. (2015). *Економічні теорії в системі наукових економічних знань*. К.: Центр учбової літератури. 226с.
5. *Основи економічної теорії: політекономічний аспект* (2014): Підручник / За ред. Г.Н. Климка, В.П. Нестеренка. К.: Знання-Прес.
6. *Мікроекономіка* (2021). Укладачі: Ю. М. Петрушенко, О. В. Дудкін, Н. М., Костюченко. Суми: Сумський державний університет. 206 с.
7. Наливайко, А.П., Прохоров Є. В., Азьмук Л.А., Банщиков П.Г. *Практикум з мікроекономіки до підручника Мікроекономіка* (2016). К.: КНЕУ. 522 с.
8. Старостенко, Г.Г. *Мікроекономіка* (2023). Видавництво «ЦУЛ». 152 с.

9. Тарасевич, В. *Економічна теорія. Мікроекономіка* (2019). К: Вища освіта XXI століття. 134 с.
10. Іванова, О.А., Макарова, Л.Г., Кречко, Л.В. *Економіка підприємства: збірник тестів* (2012). Харків : ХІФ УДУФМТ. 109 с.
11. *Економіка підприємства : підручник* (2022). За заг. ред. С. Ф. Покропивного. Київ : КНЕУ. 528 с.
12. *Економіка підприємства : навчальний посібник* (2015). За заг. ред. А. В. Каліни. Київ : МАУП. 352 с.
13. Андросова, Т.В. Козуб, В.О., Янчев, А.В. *Європейська інтеграція* (2012). Х.: ХДУХТ. 200 с.
14. Янчева, Л.М., Величко, К.Ю., Печенка, О.І., Соболева, Н.Ф. *Міжнародне ціноутворення. Навчально-методичний посібник у структурно-логічних схемах* (2015) Харків: Видавництво «Форт». 96 с.
15. Krugman, P. *International Economics: Theory and Policy* (2022). Addison Wesley (Pearson). 736 p.
16. Pugel, T.A. *International Economics* (2015). McGraw-Hill Education. 800 p.
17. Van den Berg, H. *International Economics: A Heterodox Approach* (2021). Routledge. 628 p.